

بنام خدا

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد علوم و تحقیقات، دانشکده هنر و معماری، گروه شهرسازی

مقطع و رشته: کارشناسی ارشد شهرسازی

نام درس: روش تحقیق علمی پیشرفته (تدوین پایان نامه)

تعداد و نوع واحد درسی: ۲ واحد نظری

علیرضا عندلیب

الف: مقدمه

ویژگی های ممتاز فرهنگ ایرانی-اسلامی پیشرو کشور ما در طول سابقه طولانی خود حکایت از آن دارد که بویژه در گذشته، نهادهای آموزشی ما اعم از مکتب خانه، مدرسه و حوزه علمیه، ضمن آموزش علوم، محصلین را جستجوگر تربیت می کردند و تولید علم را از وظایف اصلی خود می دانستند. حتی فضاهای آموزشی را به صورت حلقه های درسی شکل می دادند تا معلم و شاگرد در تعاملی متقابل، کار علم آموزی را به پیش برند. آموختن از لا به لای بحث، تفکر و تعمق صورت می گرفت و تعلیم و تعلم در نظامی یکپارچه پیش می رفت تا به یافته های جدید تری دست پیدا کند. اما دیری نگذشت که نظام آموزش نوین نیز مانند دیگر کالاها و محصولات وارداتی، از غرب، بدون تفکر و تعقل کافی وارد شد تا جایی که حتی فضاهای نامانوس آموزشی بدون اندکی تفکر پذیرفته شد. طرز نشستن دانش آموزان در کلاس درس را که روش کلیسایی است، هنوز مصرانه حفظ گردید، در حالی که خود غربی ها آن را کنار گذاشته و روش نشستن حلقه های بحث و گفتگو که زمانی روش رایج ما بوده است را امروزه به کار می برند.

اکنون در جوامع ما نه تنها در دوره های ابتدایی و دبیرستان، نظام آموزشی مبتنی بر آموزش یک سوپه است که در آن معلم در مقابل دانش آموز قرار می گیرد و از او می خواهد هر آنچه که او می گوید را یاد بگیرد، بلکه این نظام و طرز نشستن تا بالاترین سطح در دانشگاه های ما رایج است. بدیهی است چنین نظامی در چنین فضایی و تحت مقرراتی متناسب با آن، نه تنها انحصار نهادهای آموزش، به آموزش یک سوپه را نهادینه می کند، بلکه هرگونه مجالی برای تولید دانش از طریق تحقیق و پژوهش را تضعیف و یا از بین می برد. از این رو دیده می شود که آموزش در دوره های ابتدایی و دبیرستان تنها مبتنی بر حفظ محفوظات و داده های اطلاعاتی است و معیار موفقیت در آن متکی بر میزان محفوظاتی است که باید در جلسه ی امتحان به آزمون گذاشته شود. حال هرگونه درک و فهمی از این محفوظات، مورد بی توجهی نظام آموزشی و امتحان کنندگان است. به همین دلیل، فارغ التحصیلان دبیرستان های ما غالباً با روش های پژوهش و تحقیق بیگانه و به یافته های پژوهش بدبین هستند. در سطوح دانشگاهی همین مشکل ادامه دارد. آموزش در مقطع کارشناسی با هدف یادگیری علم دیگران بدون توجه حتی به کاربرد آن در حل مسائل و مشکلات جامعه ای که دانشجو در آن زندگی می کند، جاری است.

اما، در سطح کارشناسی ارشد، هدف از آموزش یادگیری چگونگی به کارگیری علم دیگران است. بنابراین، در سطح کارشناسی ارشد گرچه دانشجو موظف به تدوین پایان نامه ای است علمی، اما پایان نامه در این مقطع با هدف تمرین چگونگی بهره گیری از دانش دیگران برای حل مشکلی است که جامعه با آن مواجه است. در این مقطع تحصیلی، معمولاً دانشجو به یکی از مدل ها، نظریه ها و یا روش هایی که قبل از او دیگران به کار گرفته اند می پردازد تا شاید بتواند مسئله ای مشابه را حل کند. به عبارت دیگر، هدف اصلی از تدوین پایان نامه، آموزش فرآیند انجام تحقیق است.

حال پرسش اساسی این است که چرا پایان نامه های ما در دوره های کارشناسی ارشد از اینکه بتوانند دانش جهانی را در حل مساله ای مشابه به کار گیرند ناتوانند؟ پاسخ می تواند این باشد که کاربرد درس ها و تولید علم نمی تواند در جامعه ای نهادینه شود، مگر نهادهای لازم برای آن ایجاد شود. این سخن بدین معنی است که نهادهای علمی (مدارس و دانشگاه های) ما بر اساس این تفکر نهادینه شده اند که علوم را آموزش دهند نه کاربردی سازند و نه به تولید آن بپردازند. قوانین و مقررات آموزش ما نیز تنها آموزش را فعالیت رسمی مدارس و دانشگاه ها می داند و تنها حاضر است برای پیشبرد آن هزینه کند. بازار کار نیز به گونه ای شکل گرفته است که نه دانش آفرینان را، بلکه دانش آموختگان را جذب کند.

از این رو در مسیر اصلاح روندهای موجود و بر طرف کردن کاستی های آن، اهمیت برداشتن گامی در جهت مستند سازی و مستدل سازی تحقیق از طریق یادگیری انجام مراحل درست یک تحقیق بویژه تدوین پایان نامه دو چندان گردیده و پاسخ به نیاز، تکیه بر تجربه با پشتوانه عقلی و نقلی معتبر موضوعیت می یابد. در این صورت شاید این امر بتواند موجب تسهیل روند نهادینه سازی اموری چون کاربردی کردن دانش و تولید علم گردد.

ب: اهداف آموزش

اهداف این درس عبارتند از:

۱. آشنایی کلی با مفاهیم، اصول و واژگان رایج در امر تحقیق
۲. آشنایی با مسائل انجام تحقیقات علمی و وضعیت پژوهش در ایران
۳. شناخت درست مسیر یک تحقیق علمی، ماهیت و مضمون آن و تفاوت با کارهای غیر علمی
۴. شناخت الگوی مواجهه با مسائل پیش رو و چگونگی کاربرد و کاربست مفاهیم تحقیق در آن
۵. روش تدوین، نشر و ارائه یافته های علمی
۶. مراحل انجام، تدوین و ارائه پایان نامه
۷. هنر و فنون ارائه نتایج و یافته های تحقیق

ج: سرفصل دروس

اطلاعات عمومی و پایه در تدوین پایان نامه

۱. تحقیق و مراتب آن در نظام آموزشی
۲. اهمیت و ویژگی های پایان نامه (مستندسازی و مستدل سازی)
۳. ماهیت و ویژگی های پایان نامه کارشناسی ارشد و رساله دکتری
۴. شناخت موانع موثر در روند پیش برد و تدوین پایان نامه
۵. نقش استاد راهنما و مشاور

مبانی و فرآیند تدوین پایان نامه

۱. عوامل موثر در انتخاب موضوع پایان نامه
۲. تهیه طرح تحقیق، بیان مسئله، پرسش ها، فرضیه های تحقیق و نتایج تحقیق
۳. سابقه موضوع و تهیه و تدوین چارچوب نظری تحقیق
۴. روش شناسی، روش تحقیق و فرآیند انجام پایان نامه
۵. شیوه نگارش پایان نامه و تهیه گزارش نهایی

هنر و فن ارائه نتایج تحقیق

۱. کلیات هنر بیان، آئین سخنوری و نحوه ارائه گزارش های تحقیق
۲. ملاحظات تکمیلی در دفاع پایان نامه

د: روش های آموزش و آزمون

۱. مطالب درس در هر جلسه توسط استاد ارائه و مباحث مطرح شده در کلاس با دانشجویان مورد بحث و تمرین قرار می گیرد.
۲. هر یک از دانشجویان یک مقاله از مجلات علمی- پژوهشی و یک پایان نامه با موضوع شهرسازی را انتخاب و آن را به صورت نقد، تحلیل و ارزیابی نموده و در کلاس ارائه می دهند.
۳. هر دانشجو برای کار پایانی خویش یک موضوع انتخابی را با توجه به موضوعات مطرح شده در کلاس پس از توافق با استاد انتخاب و به صورت یک طرح پیشنهادی کامل (با رعایت اصول نگارش آن) پس از ارائه و انجام اصلاحات در کلاس تحویل می نماید.
۴. آزمون نهایی به صورت کتبی در پایان نیمسال تحصیلی خواهد بود که از مباحث ارائه شده در کلاس و کتاب معرفی شده صورت می گیرد.
۵. امتیازات بدست آمده از چگونگی فعالیت در درس، ارائه های کلاسی، کمیت و کیفیت ارائه های طرح پیشنهادی پایان نامه در کلاس، طرح پیشنهادی نهایی و آزمون کتبی پایانی نیمسال بر مبنای جدول زیر ملاک قضاوت نهایی در نمره درس خواهد بود.

ه: تقویم زمانی و ملاحظات لازم

۱. دانشجویان باید به نحوی برنامه ریزی نمایند که کلیه کارهای کلاسی آنها تا قبل از آزمون نهایی به اتمام رسیده و نمره آنها طبق جدول زیر اخذ نمایند.
۲. نقد مقاله علمی و ارزیابی پایان نامه در ابعاد شکلی، ساختاری، روشی و محتوایی ملاک قضاوت خواهد بود.
۳. ارائه طرح پیشنهادی نهایی پس از ارائه در کلاس و طی مراحل اصلاحی به صورت پروپوزال کامل و تفصیلی به صورت کتبی و صرفاً در روز امتحان کتبی تحویل می گردد. چنانچه پس از این تاریخ از طریق ایمیل یا هر وسیله دیگر طرح ارسال شود مورد پذیرش و ارزیابی قرار نمی گیرد.
۴. مناسب است دانشجویان در طرح مطالب کلاس مشارکت و حضور فعال داشته باشند و از این طریق با نقد، اشکال، پرسش و پیشنهاد بر غنای محتوای کلاس و یادگیری دوطرفه بیفزایند.

عنوان	نمره ارائه کلاسی	نمره ارائه پایانی ترم	جمع نهایی نمره
نقد مقاله علمی	۲	-	۲
نقد و ارزیابی پایان نامه	۲	-	۲
تهیه طرح پیشنهادی	۳	۳	۶
امتحان کتبی	-	-	۱۰
جمع کل	-	-	۲۰

و: جدول توزیع جلسه ای سر فصل درس

شرح درس جلسات " روش تحقیق علمی پیشرفته، تدوین پایان نامه " دکتر علیرضا عندلیب	
جلسه اول	توضیح برنامه، کلیات روش تحقیق (مقدمه)، وضعیت پژوهش در کشور، الگوی مواجهه با مسایل پیش رو، روش تدوین و نشر یافته های علمی، بحث و گفتگو
جلسه دوم	کلیات روش تحقیق (تعاریف و مفاهیم)، تعریف و چرایی نیاز به روش تحقیق، انواع، جهت ها، سطوح، ویژگی ها و فرآیند تحقیق، بحث و گفتگو
جلسه سوم	اصول و مبانی تدوین پایان نامه (مقدمات)، جایگاه مقاطع تحصیلات تکمیلی و پایان نامه در نظام آموزشی و پژوهشی کشور، ماهیت و ویژگی پایان نامه ارشد و رساله دکتری، بحث و گفتگو
جلسه چهارم	ادامه اصول و مبانی تدوین پایان نامه (مقدمات)، موانع موثر در روند پیشبرد پایان نامه، فرآیند تدوین پایان نامه، بحث و گفتگو
جلسه پنجم	مرور کلی مراحل انجام پایان نامه (رویه ای)، مرحله آماده سازی طرح پیشنهادی، مرحله انجام تحقیق، مرحله تدوین و دفاع نهایی، بحث و گفتگو
جلسه ششم	مراحل انجام پایان نامه (محتوایی)، انتخاب موضوع، علل انتخاب موضوع (توجیه انتخاب)، تمرین کلاسی
جلسه هفتم	مراحل انجام پایان نامه (محتوایی)، طرح مسئله و پرسش های تحقیق، ضرورت و اهمیت موضوع، تمرین کلاسی
جلسه هشتم	مراحل انجام پایان نامه (محتوایی)، اهداف تحقیق، فرضیه های تحقیق، تمرین کلاسی
جلسه نهم	مراحل انجام پایان نامه (محتوایی)، نتایج مورد انتظار، سابقه موضوع، تمرین کلاسی
جلسه دهم	روش شناسی و روش های تحقیق، تفاوت ها، انواع روش های تحقیق، تمرین کلاسی
جلسه یازدهم	روش شناسی و روش های تحقیق، تفاوت روش تحقیق و روش های انجام تحقیق، تمرین کلاسی
جلسه دوازدهم	روش شناسی و روش های تحقیق، ابزار تحقیق، برنامه تحقیق، قلمرو و محدودیت های تحقیق و تفاوت های آن با محدودیت های محقق، تمرین کلاسی
جلسه سیزدهم	نحوه نگارش و تنظیم مطالب پایان نامه، تمرین کلاسی
جلسه چهاردهم	ارائه نتایج تحقیق (نحوه ارائه و دفاع پایانی)، هنر و فن بیان، تمرین کلاسی
جلسه پانزدهم	ارائه نتایج تحقیق (نحوه ارائه و دفاع پایانی)، آئین سخنرانی علمی، تمرین کلاسی
جلسه شانزدهم	ارائه نتایج تحقیق (نحوه ارائه و دفاع پایانی)، فرآیند ارزیابی پایان نامه (جلسه دفاع نهایی)، توصیه های پایانی، بحث و گفتگو
جلسه هفدهم	برگزاری آزمون کتبی و تحویل طرح پیشنهادی پایان نامه دانشجویان